

กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : บทสะท้อนจากประสบการณ์และการเรียนรู้
Community-Based Learning Process : Reflections on Experience and Learning

นิภาพรรณ เจนสันติกุล

Nipapan Jensantikul

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Faculty Humanities and Social Science, Khon Kaen University

Corresponding Author, Email : nipajen@kku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นกรณีศึกษาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในส่วนของภาคทฤษฎี และภาคการฝึกปฏิบัติ และผู้เรียนมีทักษะการวางแผนในการเตรียมการลงพื้นที่เพื่อเข้าศึกษาในชุมชน มีทักษะการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และได้้นำข้อปัญหามาถกเถียงวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการแก้ไขอย่างมีวิจารณญาณ มีทักษะการสื่อสารและการนำเสนองานด้วยการนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย สามารถใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเรียนรู้ชุมชน เช่น ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กรชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน ปฏิทินชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติชีวิต แผนที่เดินดิน และระบุข้อดี ข้อเสีย การนำไปใช้ของเครื่องมือได้อย่างเป็นระบบ ส่วนพฤติกรรมผู้เรียน ต้องมีความกระตือรือร้นและมีความสนใจมากขึ้นในการเรียนรู้ และทำให้บรรยากาศการเรียนรู้มีความแตกต่างจากการฟังบรรยายอย่างเดียวในชั้นเรียน

คำสำคัญ: การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน; ประสบการณ์; การเรียนรู้

Abstract

This academic article aims to present the process of teaching and learning in community-based learning courses by reflecting that the learners have social interaction by using the community as a case study helps learners to learn both in theory and practice. The learner had planning skills in preparing to go to the area to study in the community, had critical thinking skills about community problems and the problem was discussed, analyzed, and critically presented solutions, had communication and presentation skills by presenting in a variety of formats able to use tools used in community learning, such as genogram or genealogical diagram, community

organizations chart, local health systems, community calendar, local history, life stories and geo-social mapping, and identify advantages and disadvantages, systematic use of the tool. Learner behavior should be more active and interested in learning and make the learning atmosphere different from listening to lectures only in class.

Keywords: Community-Based Learning; Experience; Learning Outcomes

บทนำ

การเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 และก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มตัว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ มากมาย รวมทั้งด้านการศึกษา ดังนั้นสถาบันการศึกษาจึงต้องมีการปรับตัวและเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับทุกการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องตามยุคสมัยของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาในช่วงอายุระหว่าง 18 – 22 ปี เป็นช่วงวัยที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูง คิดเร็ว ทำเร็ว มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง ชอบความท้าทาย นิยมสื่อสารผ่านเทคโนโลยี ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและต้องเป็นไปตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดไว้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) รวมทั้งต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข (ภุชณิศา มินาเขตร และสิริทรัพย์ สี่หะวงษ์, 2562 : 76)

รายวิชาการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นรายวิชาที่ศึกษาแนวคิด วิธีการเรียนรู้จากชุมชน วิธีการปรับตัวและการเข้าหาชุมชน การจัดกระบวนการชุมชนเพื่อการเรียนรู้ การเข้าร่วมใช้ชีวิตในชุมชนเพื่อศึกษาเรียนรู้ การดำเนินชีวิต การทำกิจกรรม ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาเพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ซึ่งตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มุ่งเน้นให้เชื่อมโยงความรู้กับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ งานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน เช่น การไปศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์วัฒนธรรม การทำมาหากิน หัตถกรรม การศึกษาพยาบาลแบบพื้นบ้านจากบุคคล และองค์กรในชุมชนนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน (สาขาสังคมศาสตร์, 2560 : 30) กระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ใช้การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิด วิเคราะห์สังเคราะห์การคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ 21 มีคุณธรรม จริยธรรม เจตคติ ที่พึงประสงค์ ตระหนักในความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยการจัดการเรียนการสอน มุ่งพัฒนาทักษะของผู้เรียน 4 กลุ่ม คือ 1) วิธีทางของการคิด ได้แก่ คิดสร้างสรรค์ คิดวิจารณ์ญาณ การแก้ปัญหาการเรียนรู้และตัดสินใจ 2) วิธีทางของการทำงาน

ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร และการร่วมมือ 3) เครื่องมือสำหรับการทำงาน ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและความรู้ด้านข้อมูลและ 4) ทักษะสำหรับดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นพลเมือง ชีวิตและอาชีพ และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม อันประกอบด้วย Knowledge – ความรู้ Skills – ทักษะ Attitudes – ทศนคติ Values and Ethics – ค่านิยมและจริยธรรม ใช้อักษรย่อว่า KSAVE ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาจึงมีความเป็นที่ยึดติดทุกคนต้องมีความรู้พื้นฐานและทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพในอนาคตสอดคล้องกับการจัดการเรียน การสอน ประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ (Learning Objectives) กระบวนการเรียนการสอน (Learning–Teaching Process) และการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ (Evaluation) (เรณูมาศ มาอุ่น, 2559: 169)

จากความเป็นมาข้างต้นส่งผลให้ผู้สอนได้ออกแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์แก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ ด้วยการลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพชุมชน ความเป็นจริงในชุมชน และได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การประยุกต์ใช้ความรู้จากทฤษฎีมาใช้ในการปฏิบัติงานในชุมชนในการเข้าถึงปัญหาและสามารถเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาได้ จึงเป็นที่มาของบทความวิชาการเรื่องกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : บทสะท้อนจากประสบการณ์และการเรียนรู้โดยผู้สอนได้นำแนวคิดและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ มาปรับใช้เพื่อค้นหาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสามารถพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ ทักษะต่างๆ ของผู้เรียนต่อไป

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นที่รู้จักในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ทวีป แอฟริกา และเอเชีย ในชื่อว่า การเรียนรู้โดยการบริการสังคม (Service Learning : SL) เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและความต้องการของชุมชน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหา ตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครูผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน เช่น การไปศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์วัฒนธรรม การทำมาหากิน หัตถกรรม การศึกษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน จากบุคคล และองค์กรในชุมชนนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน กระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ ใช้การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิด วิเคราะห์สังเคราะห์การคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม เจตคติ ที่พึงประสงค์ ตระหนักในความรับผิดชอบต่อในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนอง ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งโดยการบรรลุวัตถุประสงค์ ของหลักสูตรและตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชน

และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์, 2561 : 182) กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ไว้ 6 กลยุทธ์ โดยผู้สอนได้นำมาปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้ (Melaville, Berg and Blank, 2006 : 8)

1. การให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ (Academically Based Community Service : ABCS) เป็นการเชื่อมต่อการปฏิบัติงานการศึกษาของสถานศึกษากับชุมชนที่ล้อมรอบทั้งสถาบันอุดมศึกษาและโรงเรียน ซึ่งถูกออกแบบมาเพื่อมุ่งเน้นในการฟื้นฟูชุมชน หลักการสำคัญของการให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ คือ การร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยโดยการให้บริการแก่ชุมชน รูปแบบนี้เริ่มต้นจากการที่ผู้เรียนศึกษาความต้องการของชุมชน และเข้าไปในพื้นที่เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงพื้นที่จริง

2. การศึกษาความเป็นพลเมือง (Civic Education) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความเป็นพลเมืองที่มีพลังและรับผิดชอบ สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาการของผู้เรียนกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีความสำคัญต่อประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มีหลักการสำคัญคือ 1) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในบทบาทของพลเมืองอย่างชัดเจน 2) สะท้อนถึงเจตนาและความพยายามมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ของความเป็นพลเมือง 3) ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนและการมีส่วนร่วมของประชาชน 4) เน้นแนวคิดที่จำเป็นต่อระบอบประชาธิปไตยและ 5) ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวความคิดประชาธิปไตยกับ ชีวิตของตนเอง

3. การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Education) เป็นการใช้ประโยชน์จากความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับโลกธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคมโดยใช้สภาพแวดล้อม ของโรงเรียน และชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ของตนเองกลยุทธ์นี้ไม่ได้มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเป็นหลักแต่จะใช้สิ่งแวดล้อมสร้างความสนใจของผู้เรียนก่อน โดยมีหลักการสำคัญ คือ จะต้องสอนแนวคิดทางนิเวศวิทยาที่สำคัญและความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ เสริมสร้างความรู้ที่ลุ่มลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวกฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการสืบเสาะเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติรวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

4. การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” จะใช้ประวัติศาสตร์สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นบริบทในการเรียนรู้การทำงานของผู้เรียนตามความต้องการและความสนใจของสมาชิกชุมชน โดยชุมชนทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลและให้ความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อทำให้ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้การทำงานและการใช้ชีวิตที่ดีโดยชุมชนมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เรียน มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันระหว่าง

ผู้เรียน ครูผู้บริหารโรงเรียน และคนในชุมชนรวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

5. การเรียนรู้โดยการบริการ (Service Learning) เป็นการบูรณาการระหว่างการทำบริการชุมชนกับการศึกษาเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อประชาสังคมและชุมชน กิจกรรม การให้บริการที่ผู้เรียนกำหนดขึ้นต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน และเชื่อมโยงกับเป้าหมายของการเรียนรู้ตามหลักสูตรโดยมีหลักการสำคัญ คือ 1) เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มีเป้าหมายด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะที่ชัดเจน 2) การบริการตอบสนองความต้องการของชุมชนที่แท้จริง มีช่วงเวลาการปฏิบัติอย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและชุมชน 3) มีการร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก โดยผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมีส่วนร่วมในการวางแผนการให้บริการและทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการและดำเนินการในตามภาระงานที่ได้รับมอบหมาย 5) การสะท้อนคิด ซึ่งเกิดขึ้นก่อน ระหว่าง และหลังการเรียนรู้ และ 6) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้โดยมี เป้าหมายเพื่อวัดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตน

6. การเรียนรู้โดยการใช้การทำงานเป็นฐาน (Work-Based Learning) เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนใช้เวลาอยู่กับผู้ที่มีประสบการณ์เพื่อขอคำปรึกษา หรือการให้ข้อมูลเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ และซึมซับ แบบอย่างที่ดีจากผู้มีประสบการณ์ (วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์, 2561 : 186)

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่นำมาใช้ในรายวิชาการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

รายวิชาการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถนำองค์ความรู้ไปวิเคราะห์เชื่อมโยงในรายวิชาต่างๆ ได้ซึ่งผู้เรียนเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 และมีการจัดการเรียนการสอนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โดยมีการจัดการเรียนการสอน 15 สัปดาห์ ผู้สอนกำหนดเนื้อหาการเรียนการสอน ดังนี้

สัปดาห์ที่ 1-5 การเรียนรู้เกี่ยวกับด้วยการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience : CE) Kolb จำแนกเป็นการเรียนการสอนในห้องเรียน และการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนในจังหวัดขอนแก่น โดยเนื้อหาอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของชุมชน บริบทพื้นที่และเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนรู้ชุมชน เช่น ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กรชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน ปฏิทินชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติชีวิต แผนที่ดินดิน และระบุข้อดีข้อเสีย การนำไปใช้ของเครื่องมือได้

สัปดาห์ที่ 6-10 การเรียนรู้เกี่ยวกับการสะท้อนการเรียนรู้/ทบทวนการเรียนรู้ (Reflective Observation : RO) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนสะท้อนคิด เป็นกระบวนการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเขียนสรุปสิ่งที่เรียนรู้จากการลงพื้นที่ด้วยการบันทึกการเรียนรู้ และนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนเกี่ยวกับชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนจำแนกบริบทและความแตกต่างของชุมชนและเมืองได้

สัปดาห์ที่ 11-13 การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization : AC) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนเขียนแผนภาพมโนทัศน์ (Mind Mapping) การสรุปการเรียนรู้ออกมาเป็นรูปแบบหรือกรอบความคิด การนำเสนอผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

สัปดาห์ที่ 14-15 การจัดกิจกรรมการอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ในชั้นเรียน

บทวิเคราะห์

การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผู้สอนมีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียน ด้วยการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน การสัมภาษณ์ผู้เรียน และผลงานของผู้เรียน เช่น แผนภาพมโนทัศน์ และการวิเคราะห์ผลการใช้เครื่องมือในการศึกษาชุมชน พบการเปลี่ยนแปลงกับผู้เรียน ดังนี้

1. ด้านการเรียนรู้ พบว่า ก่อนลงพื้นที่ ผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ด้านรัฐประศาสนศาสตร์เนื่องจากผ่านการเรียนในชั้นปีที่ 1 แต่ไม่มีพื้นฐานการลงพื้นที่ชุมชน ผู้สอนต้องมีการแนะนำและร่วมกันกำหนดข้อตกลงและข้อปฏิบัติในการลงพื้นที่ หลังลงพื้นที่ ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับประชาชนในชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นพื้นที่ในการศึกษาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ทั้งโครงสร้างทางสังคมและแบบแผนทางสังคม สภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชุมชน และการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มของผู้เรียนโดยกระบวนการจัดการเรียนการสอนมีทั้งในส่วนภาคทฤษฎี และภาคการฝึกปฏิบัติ (Owens & Wang, 1996 : 6 ; Beakley, Yoder & West, 2003 : 8)

2. ด้านทักษะ พบว่า ก่อนลงพื้นที่ ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคล มีการเปิดกว้างและยอมรับความคิดเห็นของผู้เรียนอื่นอยู่ในระดับน้อยและไม่ชอบทำงานกลุ่ม หลังลงพื้นที่ ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลง คือ 2.1) ผู้เรียนมีทักษะการวางแผนในการเตรียมการลงพื้นที่เพื่อเข้าศึกษาในชุมชน โดยมีกระบวนการประชุมแลกเปลี่ยน มีข้อกำหนดและหลักปฏิบัติตนก่อนลงพื้นที่ มีการติดต่อชุมชนเพื่อขอเข้าศึกษาพื้นที่ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง 2.2) ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน และได้นำข้อปัญหามาถกเถียงวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการแก้ไขอย่างมีวิจารณญาณ 2.3) ผู้เรียนมีทักษะการสื่อสารและการนำเสนองาน ด้วยการนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย 2.4) ผู้เรียนมีทักษะการใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเรียนรู้ชุมชน เช่น ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กรชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน ปฏิทินชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติชีวิต แผนที่เดินดิน และระบุข้อดี ข้อเสีย การนำไปใช้ของเครื่องมือได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ สุปรียา ไผ่ล้อม (2562 : 101) ที่ระบุว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นรูปแบบที่เปิดกว้างให้ผู้เรียนได้สัมผัส และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมได้เผชิญสถานการณ์และหาทางเลือกได้คิดวิเคราะห์ฝึกปฏิบัติจนประจักษ์จริงเกิดความรู้ ซึ่งการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลวิธีหนึ่งที่ใช้เสริมสร้างทักษะการทำงานตามสภาพแวดล้อมจริง (Beakley, Yoder & West, 2003 : 8) การเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะการทำงาน

จำเป็นต้องคำนึงถึงหลักในการสอนทักษะการทำงาน เนื่องจากการพัฒนาทักษะมีลักษณะเป็นวงจร ซึ่งประกอบด้วยความสนใจ ความรู้ความเข้าใจ การฝึกฝนทักษะ และการปรับเปลี่ยนทักษะ

3. ด้านพฤติกรรมผู้เรียน พบว่า ก่อนลงพื้นที่ ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนที่ดี มีความตั้งใจในการเรียนรู้ แต่ไม่ชอบการเรียนรู้ที่อยู่ในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียว หลังลงพื้นที่ ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีความสนใจมากขึ้นในการเรียนรู้ และทำให้บรรยากาศการเรียนมีความแตกต่างจากการฟังบรรยายอย่างเดียวในชั้นเรียน เมื่อผู้เรียนได้ลงพื้นที่ ผู้เรียนได้เรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนและสภาพแวดล้อมในชุมชน และการเข้าถึงข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่เพื่อสะท้อนปัญหาของชุมชนและวิธีการแก้ไขของชุมชนเป็นการเรียนรู้นอกชั้นเรียนที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ที่กระตุ้นให้ผู้สอนวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยผู้เรียนสร้างความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้สิ่งใหม่ขึ้นกับความรู้เดิมและความเข้าใจที่มีอยู่ในปัจจุบัน การมีปฏิสัมพันธ์ต่อสังคมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้การจัดสิ่งแวดล้อมกิจกรรมที่คล้ายคลึงกับชีวิตจริงทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Gagnon & Collay, 2001 : 2)

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับชุมชนที่มีโดยการมีส่วนร่วมของผู้สอน ผู้เรียนและชุมชนในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนในการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จากการลงพื้นที่ สัมผัสพื้นที่ และค้นหาปัญหาชุมชนอันเป็นการฝึกทักษะการแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่พบจริงในชุมชนด้วยการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้รับจากการเรียนการสอนในสาขารัฐประศาสนศาสตร์มาใช้ในการแก้ปัญหา กระตุ้นความคิดและท้าทายความสามารถของผู้เรียนให้มีความสามารถด้านการคิดและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และมีวิจารณญาณ ทั้งนี้ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ตรงจากการลงพื้นที่และมีผลลัพธ์ของการเรียนรู้ที่สะท้อนคิดผ่านการเขียนและการนำเสนอด้วยวาจาเพื่อวัดผลด้านความรู้และความเข้าใจในรายวิชา

เอกสารอ้างอิง

- สาขาวิชาสังคมศาสตร์. (2560). **หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต กลุ่มวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)**. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภูษณิศ มินาเขต และสิริทรัพย์ สีหะวงษ์. (2562). ผลของการจัดการเรียนการสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐานร่วมกับการใช้ Courseville ในรายวิชาการสร้างเสริมสุขภาพต่อการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาพยาบาล. **วารสารสุขภาพและการศึกษาพยาบาล**. 25 (1), 74-87.
- เรณูมาศ มาอุ่น. (2559). การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ. **วารสารเทคโนโลยี**

ภาคใต้. 9 (2), 169-176.

วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์. (2561). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
ของครูในศตวรรษที่ 21. *Graduate School Journal*. 11 (3), 179-191.

สุปรียา ไผ่ล้อม. (2562). รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเมืองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถใน
การจัดการสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 2 (5), 96-111.

Beakley, B. A., Yoder, S. L. & West, L. L. (2003). **Community-based instruction: A Guidebook
for Teachers**. Virginia : Council for Exceptional Children.

Gagnon, G.W. & Collay, M. (2001). **Designing for Learning: Six Elements in Constructivist
Classrooms**. (13thed). Thousand Oaks : Corwin Press.

Melaville, A., Berg, A.C., & Blank, M.J. (2006). **Community-Based Learning: Engaging Students for
Success and Citizenship**. United States of America : University of Nebraska at Omaha.

Owens, T. R. & Wang, C. (1996). **Community-Based Learning : A Foundation for Meaningful
Education Reform**. United States of America : University of Nebraska at Omaha.